

ŽIVLJENJE IN SVET.

Tedenska priloga „Jutra“

Štev. 24

V Ljubljani, dne 25 junija 1927

Leto I.

Dr. Fr. Ilešič:

Poljski »kralj-duh« Julij Slowacki.

(O priliki prevoza njegovih smrtnih ostankov iz Pariza v domovino.)
S sliko na naslovni strani.

Narodil se je devet let pozneje nego Prešeren, umrl pa je istega leta (3. apr. l. 1849). Komaj 40 let je preživel na tem svetu, a ostavil mu je celo vrsto epov, še več pa dram.

Osemnajst let je bival v tujini; v Parizu je umrl. Vrača se šele te dni v domovino. Ladja svobodne Poljske ga vozi na domačo obalo. Dne 25.-26. junija prenoči v katedrali varšavski; v torek, dne 28. junija ga sprejme krakovski Wawel v grobnicah, kjer počivajo poljski kralji Koščuško in Mickiewicz...

Mnogo manj nego Mickiewicz je znan po svetu Slowacki. Vse njegovo delo je rahla poezija nians, sanj in fantazije, izražene v prekrasnem jeziku. Kdo naj prevaja Slowackega brez skrbi, da bi z obrtniško roko ne pokvaril tega, kar je ustvarila umetnost, sestra poljskega jezika?

Pri nas je g. Vojeslav Molè pisal »Ob stoletnici Julija Slowackega« (Knezova knjižnica, 1909), jaz pa se ga hočem spominjati danes ter prikazati — na par postajah — pot njegovega življenja in razvoja.

✱

Julij Slowacki se je narodil dne 4. septembra 1809 v mestecu Krzemieńcu (Kšemjenjcu) na Volinju, tam, kjer poljski svet prehaja v etnografsko Ukrajino. Njegov oče Evzebij je bil profesor literature na tamošnjem zgodovinsko slav-nem liceju. Ko je Evzebij dobil profesuro na univerzi v Vilnu (severnovzhodna Poljska »Litva«), se je z rodbino preselil tja, a je kmalu umrl. Petletni deček je ostal brez moške vzgoje. Mati, Salomea Januševska jako inteligentna, ali nervozna in romantično nadahnjena ženska, se je zopet poročila s profesorjem, ki je imel iz prvega zakona dve hčeri. Tako je Julij rasel v ženski družbi, a v salonih svoje matere je imel rano priliko videti cvet znanosti in literature onodobnega Vilna: tudi Mickiewicz, 11 let starejši od Slowackega je včasih prihajal v hišo njegove matere.

Po končani univerzi je Slowacki nekaj časa služboval v finančnem ministristvu v Varšavi. Zasnoval je bil že, 20-letni mladenič, par epov in par dram. Ko je l. 1830 izbruhnila vstaja proti carski Rusiji, je Slowacki zložil nekaj patri-

otskih pesmi, potem pa odpotoval iz Varšave v inozemstvo; po vsej priliki je imel diplomatsko misijo v Londonu.

Tako je Slowacki zapustil domovino; ni je videl nikdar več. Kot emigrant je živel v tujini — kakor Mickiewicz, iz tujine se je Mickiewiczu duša prenašala na dvore in v šume njegove ožje litevske domovine; iz tujine je sanjaril Slowacki o lipah v poljski vas; in vedno otroški vdano pisal materi, ki je zopet živela v Krzemieńcu volinjskem.

Čist poet je bil Slowacki in sanje so zanj bile realnost. Lepoto je gledal in lepoto je lepo izražal. Kakor se v slapu razbijajo solnčni žarki, tako so se Slowackemu razbijale misli in sto lepot, v sto barv... jezik sam mu je sviral.

Ali emigracije ne potrebujejo lepote, potrebujejo besedo o spasu domovine. Mickiewicz to je rekel, a Slowacki je ni zmoget, take velike besede o Vstajenju, in ostal je med svojci tujec. Hitel je za starejšim, za močnejšim Mickiewiczem, a ga ni dosegel. Otvoril je Mickiewicz nesrečnikom cerkev in jim pokazal Odrešenika ki je umrl, vstal in odrešil svet, — tudi Poljska je umrla tudi ona vstane in odreši zemljo — a Slowacki je odpiral Svetišče, lepo sicer, ali baje brez Boga.

O slavnem življenju je sanjal Slowacki kot deček, a življenje mu ni dalo niti običajnega priznanja.

Kakor v dvoboju z Mickiewiczem je napisal dramo »Kordjan« (1834). Hotel je dati tudi on narodu idejo, kakor jo je dal Mickiewicz, ali je dal samo sliko junaka, ki hamletovski dvomi, ki ga ubije lastna slabost, pa tudi sliko naroda, ki je izgubil vero v svojo moč. Gre za zaroto proti carju v Varšavi (1829).

Sam je bil Slowacki v velikem Parizu, sam med številno emigracijo. Ostavil je Pariz in šel — v samoto, v Švico in tam prebil v Ženevi in v bližini nekaj let. Jezero se je prelivalo v sto milo mehkih valčkih in vsak je bil vsak hip v drugačni luči in slapi so šumeli in blesteli v pestrih-mavricah — in napisana je bila (1835) »Slowackega mehka pesem ljubezni »V Švici«*. Preko

* »W Szwajcarii«. Slovenski prevod V. Moleta v »Ljubljanskem Zvonu« 1909.

gorskih slapov in pod sedmerbojnimi loki, razpetimi nad brezdni, ga je vodila Ona, angel — bilo je to takrat, ko je drugi slovanski romantik Prešeren gledal Bogomilo v lepoti slapa Savice in ko je tretji, Hinek Mácha čutil »večerni maj, ljubezni čas«.

Tako je sanjal, daleč od vsakdanje politične realnosti, sin vzhoda na zahodu. Slowacki, za čigar prvo pesnitev se smatra »Duma ukrajinska«, je ljubil Vzhod. Kakor Byron je iskal muslimanskih junakov ter gledal v svojih ranih epskih pesnitvah »Araba«, ki mrzi svet, in »Mnicha«, arabskega muslimana, ki ga je lepota krščanske božje službe zamamila v samostan, in »Žmijo«, turškega renegata, dneprskega kozaka, in »Lambra«, gusarja iz grških osvobodilnih vojn... In ko se je v družbi Krasinskega v Rimu zavzel še bolj za Dan-teja in za Sv Pismo, je sklenil, da odide v Orijent, v svet barv, v domovino religij... L. 1836 je preko Grčije odpo-toval v Egipt in odtod v Palestino.

Išče Slowacki vzhod, ali ta je — oku-žen.

Na meji egiptsko-arabski, v El-Azišu, je moral Slowacki radi kuge prebiti 14 dnevno karanteno. Čul je tu zgodbo o nesrečnem Arabcu, ki je izgubil na kugi vso svojo rodbino. Če je »V Švici« Slowackemu srce drhtelo v vseh namež-nejših utripih ljubezni, mu je tu v puš-čavi duša trepetala v niansah bolečine in ustvarila pesem boli, kakor je nima morda nobena druga literatura. Prika-zati trpljenje očeta, ki mora gledati, kako mu po vrsti umira otrok za otrokom — in prikazati vsak slučaj drugače, se-daj tiho resignacijo, sedaj notranji punt obupanega človeka itd, itd.! To je pesni-tev »Oče okuženih«.

Zamislil se je Slowacki na grobu Kri-stusovem in zamišljal v nekem samo-stanu v gorah libanonskih. Snoval se mu je v duši »Anhelli«, angelska pesni-tev, pesnitev v biblijski prozi o Kri-stusu trpečem, o poljskem narodu, ki ga je car Nikolaj v masah pošiljal v sibirske mrtvašnice. Žrtve je treba za spas na-roda, kakor je bilo treba žrtve Kristove za spas človečanstva! Zdi se nam, da čujemo *Mickiewicza* govoriti, ali se va-ramo: *Slowacki* govori in pravi: Seda-nji rod naroda pogine, ker je nesposoben za velika dela, ali vznikne iz njega dru-ga generacija in iz nje vzide spas.

Takih besed se niso veselili pariški poljski emigranti in Slowacki je ostal,

ko se je vrnil s potovanja in se za stalno naselil v Parizu (1838), nepriznan in v tem smislu sam. Slave in priznanja mu tudi ni prinesla druga pesnitev, ki je iz-šla v prvih pariških letih, dramatska to-varišica »Anhelliju«, pesnitve o angelski dekliški duši: »*Lilla Veneda*« (1840)*. »Venedska« ta lilija ne pozna meje v požrtvovalnosti za svojega očeta, ki je izgubljen, kakor ves venedski rod, ker zaupa le v čarobno moč harf, ne pa v svoje sile. V sliki Venedov, starih Pol-jakov je Slowacki zopet pokazal grehe Poljske svojega časa.

Od nekdanj je bila za Slowackega pra-va realnost njegova fantazija. Sanje so mu bile realna dejstva. Duh mu je ustvarjal svet. Tak Slowacki ni bil da-leč od mysticizma in vdal se mu je za-res, ko se je v Parizu pojavil Poljak Andrej Towianjski, od Boga in Matere božje pozvan, da bo reformator religije in odrešenik človeštva. Duhovi odslej posezajo Slowackemu v razvoj dejanja in se v »Ksiedzu Marku« (»Svečeniku Marku«), dramo o tako zvani barski konfederaciji (1768), bore na strani Pol-jakov konfederatov...

Rastel je v Slowackem »Kralj Duh«. Zamaknjen v njegovo kraljestvo, je Slo-wacki odhajal s tega sveta. Pesnitev sama, ki ima ta naslov, je ostala nedo-končana...

Tako-le govori Slowacki: Duh ima kraljevsko moč. Deluje osobito v člove-ku in preko človeka, ali ne vedno v ena-ki popolnosti. Duh, ki se je pojavil v eni generaciji ter bil utelešen v enem člo-veku, se pojavi v sledeči generaciji, v drugem človeku... Platon pripoveduje na kraju svoje »Politeje« o Armencu Heru, ki je bil sežgan na grmadi. Duh tega Armenca je junak epu Slowackega. Ker po svoji smrti ni pil iz Lete, reke pozabljivosti nego si je samo izmil rane; zato sicer ni jokal za telesom, ali mu je ostal spomin na življenje. V posmrtnem raju je zagledal bajno ženo, kraljico se-vernega naroda, hčer Slova (Besede); da bi dosegel ta ideal, se je rodil zopet na zemljo; spočela ga je iz pepela po-raženih Venedov (Poljakov) čarovnica Roza Vivoda ter ga rodila kot mašče-valca svojega naroda. Popiela, enega izmed kraljev v bajkah o poljski staro-davnosti...

Popiel je postal vojskovodja in kralj; kraljeval je kruto kakor Ivan Grozni. Po

* Prevedel Juhj Benešić

smrti se je pokoril za grehe svojega zemeljskega življenja, a se zopet rodil — po vrsti — kot plemenitejši Piast, ustanovnik dinastije kot Mječislav, kot Boleslav Smeli... Zadnja njegova inkarnacija naj bi bil Slowacki sam, določen, da s silo besede, s silo poezije vodi svoj narod...

To je vnanji osnutek pesnitve; kaže nam metempsihozo duš, ki je v njo vveroval Slowacki kakor Towianjski. V globlji svoji notranjosti pa pesnitev kruta-le pogled na svet: Vse je ustvarjeno od Duha in za Duha; nič ne eksistira za telesni cilj. Cilj stalne evolucije sveta je izpopolnjevanje telesa v duhovne svrhe, a zadnji cilj je največja sreča sveta. »angelstvo«... V tem fizično-duhovnem razvoju delujeta Ljubav in Žrtva (Volja) tako kakor sila gibanja, kakor magnetizem, električna toplota in luč... Ker je vse stvarstvo zvezano v solidarnost, pomeni povišanje edinice obenem povišanje splošnosti; so pa poedinci izbrani od Boga, da dvigajo človečanstvo na vedno višje stopnje duhovnega napredka; tak poedinec je »Kralj-Duh«. Tako misijo imajo včasih cele skupine duhovnarodi... Mesijanizem!

»Kralj-Duh« (1847) je ostal fragment, a tudi kot fragment je grandiozen. Ulo-mek je ostala pesnitev, ker je bilo prelomljeno tudi življenje pesnikovo. Leta 1848. se je napotil v domovino — ne v Rim, kakor Mickiewicz. Prišel je v Poznanj, videl svojo mater ter se tužen vrnil v Pariz... Živel je bolj na nebu nego na zemlji... Dne 3. aprila 1849 je umrl — za jetiko — na rokah svojega prijatelja.

★

Sanjal je Slowacki vse življenje ter čutil moč najbolj takrat, kadar se mu je domišljija odtrgala od realnosti ter je

pesnik pesniško vsebino izoliral od neposrednih dejstev. Kot subjektiven pesnik, kot individualist, ki je znal pogoditi psihološko istino, a ne zgodovinske, je ostal tuj svojim vrstnikom. Tem bolj ga je razumela 40—50 let po njegovi smrti »mlada Poljska«, »nova romantika« v 90. letih prejšnjega stoletja.

Slowacki je dosedaj pač največji slovanski dramatik. Ni sicer pisal svojih dram za pozornico, ali danes so nekatere njegove drame klasični del poljskega gledališkega repertoarja.

Slowacki ni bil človek čina in ni imel specificiranega političnega programa. Tudi v tem se je razlikoval od Mickiewicza. »Pojdem,« je rekel, »in ljudstvo pojde z menoj! Jaz ga povedem, kamor vodi Bog — v brezernost.« To je visok »program«, ki pa se je moral zdeti premalo konkreten. Verjel je v evolucijo in končni spas svojega naroda, a ni verjel v voljo in moč svoje generacije. Posebe je obsojal vezanje poljskega patriotizma z Rimom; videl je, da je papež čez pogaženo umirajočo katoliško Poljsko dajal roko pravoslavnemu despotu na ruskem prestolu.

Slowacki se je odločno obračal od aristokracije ter se kot pristaš demokracije v tej točki spoprijel z aristokratskim Krasinjskim, ki je na sicer skoro edini izmed sodobnikov, visoko cenil poeta Slowackega in mnogozvočno, zlato njegovo pesniško harfo.

Ko se je še pred desetletji sprožila misel o prevozu Slowackega v domovino, se je temu ustavljala — v avstrijski Galiciji — cerkev, v Varšavi pa ruska vlada. Slowackemu daje grob današnja svobodna Poljska.

Prevoz Slowackega je pokrenila vlada maršala Pilsudskega. To je njeno kulturno izpričevalo.

Matija Jama: **O impresionizmu in kritiki**

(Da tje.)

S francosko revolucijo se je mogočno razrastle meščanski stan; sam brez tradicije je dal, da je propala stara aristokratska estetska kultura. Mesto nje nastopa literarna izobrazba, in slikarstvo, ta ponižna služkinja kiparstva, pride še v službo literature ter mora slaviti vse buržuazne čednosti in izmišljati pripovedi. In pol stoletja slikar prepeva, filozofira in pripoveduje, a koloriranje

risbe samo se mu zdi le postranska naloga. Glavni zastopniki te dobe so Cornelius, Kaulbach, Delacroix, Piloty, Munkacsy. Ko so se pa končno nekateri spomnili, da imajo kist za slikanje, je bila izgubljena že vsa rutina.

Vzporedno z njimi gre druga struja, ki se trudi zopet prisvojiti slikarsko-umetniške elemente z grobišča stare umetnosti: Holandci, ki im Caravaggio

služi za zgled. Ali dokler so oni sledili starim mojstrom v vsebini, so lahko rabili tudi njihovo barvo in linijo, čim pa

ker je srednji vek imel temne sobice, v katere so pristojale temnorjave slike, dočim je 19. stoletje že živelo v svetlobi,

Antonio Canova: Kneginja Pavlina Borghese kot Venera.

so jeli slikati moderno življenje, so opazili nesoglasje med življenjem in galerijskim tonom. Zavedli so se, da to ne gre,

a temne slike ne pristojajo v svetle sobe. Slikali so temno, *clair obscur*, in atelleje so si zagrinjali z zavesami, da bi tako

Jacques Louis David: Madame Récamier.

Slika nam v primeri z zgornjim kipom jasno kaže posnemanje plastike v slikarstvu.

na umeten način proizvedli zlatorjavi ton starih Holandcev. Courbet-ovi delavci drobe kamen na cesti; od solnca razbeljeni — a zdi se, da se nahajajo v temnem podstrešju. Tihožitje s svežimi ribami učinkuje kot praženo v olju. Svetlobe, dnevne luči, ki so jo sicer videli, niso znali naslikati.

Na Angleškem so že preraphaeliti zahtevali, da morajo biti prizori, ki se odigravajo pod milim nebom, tudi zunaj slikani in ne v ateljeju. Na to jih je gotovo privedel študij kvatročenta, Fra Angelika da Fiesole, Benozzo Gozzolija in Botticellija, ki so gotovo prvi slikali v plein-air-u. Vendar so ti angleški preraphaeliti zahtevali od sebe preveč: združiti so hoteli izraz duše, linijo, formo in barvo, a brez tradicije in atavistične kulture je bilo to za njihove šibke individualnosti preveč.

Doslej povedano se tiče samo slik, ki vise po sobah. Za dekorativno slikarstvo pa, ki je sestavni del arhitekture, veljajo popolnoma druga pravila. Tu je ploskovitost zahteva in naturalizem bi bil barbarsko neokusen.

Nov pokret je pa imel priti iz francoskega naroda, iz onega naroda, ki ima vse tiste lepe kvalitete, ki so tako odlikovale stare Grke pred drugimi narodi. Pariz je moral postati zibelka modernega slikarstva, ker so bile klice razvitka že v zraku.

Ker je bolj filozofično-teoretičen Nemeec, je napisal Goethe teorijo barv in upravičenost impresionizma dokazal Nemeec Helmholtz, zasluga francoskega naroda pa je, da se je rodil »impresionizem«. Dvoje literarnih del je znamenitih za to rojstvo in za tisti čas: Murgerjeve Scènes de la vie de Bohême za predimpresionistični čas, posebno pa Zolin L'oeuvre, v katerem je opisana vsa tragika človeka impresionista, ki se bori z naravo. Zola je živel z vsako svojo žilico v tem pokretu in bil literarni vodja falange impresionistov. Ali predno se je to dogajalo, se je zgodilo še nekaj drugih dogodkov.

Gotovo ni bil slučaj, da so leta 1860, ob 200 letnici rojstva Velasquez-ovega pripravili v Parizu kar najobširnejšo razstavo njegovih del. In dočim so doslej poznali samo temne stare mojstre, pokazal se je tu eden svetlih, ker je Velasquez svoje slike za svetle kraljevske dvorane z velikimi okni ubral na srebrnkast ton.

Začetkom šestdesetih let je, tudi ne slučajno, dospela ogromna množina ja-

ponskih barvastih lesorezov v Pariz. In delovali so kot novo razodetje. Kaka lepa harmonija je držala ubrane barve skupaj! Nobena se ne sili naprej, vse je mirno in vendar živi svoje življenje. Dočim je v tedanjem francoskem slikarstvu dominirala rjava barva nad vsemi drugimi, so spoznali pri Japoncih predrzne barvne kombinacije, ali spretno ubrane v edinstveno harmonijo. Iz rjavih barv srednjega veka so nas poveli Japonci nazaj v svežost, sijajnost naravnih barv.

Tako je bilo razpoloženje v Parizu, ko se je začela odigravati tragika Claudius-a junaka iz L'oeuvre Zole. Navajen slikati v »rjavem zosu«, hoče slikati življenje — vidi sijajne lesoreze japonske — vidi elementarno slikarstvo Velasquez-a, gleda z okna svoje mansarde na morje streh pariških, nad glavo na svetlem svodu nebeškem sijajno solnce — loti se ga žalost — in ne more več zdržati v Parizu v ozki sobici — seli se ven na deželo in tam nastajajo tisti glasoviti »Impressions«, ki so dali ime tej *renesansi slikarstva*. — Ker jim je bilo v prvem zanešenju, inspiraciji pretežno obvladati obenem linijo, formo, barvo, perspektivo in vse, kar mora imeti dobra slikarija, krstili so te sličice v svoji skromnosti — kateri dober slikar bi ne bil skromen — za impresije, vtise. Gotovo je, da jim ni bilo do tega, da bi filistra blufali, ampak njim je v prvi mah zadostovalo, da so vrgli od sebe rjavi ton in da jim je iz podob odsevala svežost barve in neposrednost življenja. Vse ostalo bi imelo priti pozneje in je tudi prišlo.

13. aprila 1874. je bila otvorjena ta razstava na Boulevardu des Capucines v Parizu, par let pozneje, ko je Helmholtz izdal svoje epohalno delo o barvah.

Mesto skozi očala starih mojstrov gledanih in slikanih nežnih nimf in boginj, so razstavili izrezke narave, zelene »comme épinard«, namesto pripovedi in dramatičnih scen je publika dobila barvne simfonije, simfonije valovanja etra, a njena izobrazba ji je tedaj dovoljevala uživati le še simfonije valovanja zraka.

Propali so sicer pred javnostjo, pa vendar niso obupali. Ni jim bilo do zunanjšega uspeha, ampak do realiziranja svoje notranje potrebe.

Glavna zasluga impresionizma je, da je pokazal samostojno, subjektivno gle-

danje, čutenje barve in prostora. Dočim je Courbet slikal še moderne snovi v barvah Sienske šole, je Manet za nove motive vzel tudi nov stil. Če je impresionizem bolj kultiviral tehnično stran in je polagal večjo važnost na «kako» kot na «kaj», moramo upoštevati da je

renesansi. Seveda impresionizem ni za onega, ki ni usposobljen umetniški čuti, ne gledati niti razumeti. Kdor nima te sposobnosti, bo stal v razstavi kot gluhomec pri IX. simfoniji. Za one pa, ki se potrudijo umetnine gledat in uživati in samim sebi ne kvarijo

Slika na grški vazi.

imel začetek šele pred 50 leti, da pa ima v sebi možnost evolucije in umetniškega izražavanja do nedoglednih mej. Že pred njim se je slikarstvo osvobodilo literature in vsega akademičnega in filozofskega balasta: impresionizem je razčistil zaduhlo ozračje puhlega patosa in pometal prazne geste, anekdote, koturne in maske med staro šaro.

Za Manetom organizira falango Claude Monet. Konsekventen mož, kremenit značaj. Ni mu bilo priti do živvega. Zaletavali so se vanj, a podreti ga niso mogli.

Tako je bil slikarstvu vrnjen njegov element: barva in stopnjevanje barv. In če je dandanes mogoče svobodno ustvarjanje in čutenje kolorističnih vrednot, smo dolžni zahvalo tej novi

užitka, bilo z domišljavostjo ali pa prevzetnostjo, oni bodo slike doživljali in stvari jim bodo «polna živa sedanost». Baš ker impresionizem izključuje interes na materiji — materija je namreč najsurvejše, kar se more približati umetnosti — bo gledalcu postalo jasno, kaj je res umetnost. Privadil se bo uživati s čuti in opajati se na muziki barv. Redki so, ki bi bili za to usposobljeni. Vendar mi je svoj čas priznal gospod, ki je že nakupil precej dobrih slik, da ima navado, ko pride truden iz pisarne domov, da sede v naslonjač in pusti na sebe delovati barvce svojih podob. Ni ga briga, mi je rekel, kaj predstavlja podoba, prepušča se le barvam. Baje mu neizmerno dobro dé ta metoda in ga krepča.

(Konec prihodnjič.)

A. M.:

Po Franciji in Belgiji.

XII.

Iz Ganda v Ostende.

(Dalje.)

Po veliki cesti je treba še malo dalje. Nekoliko se vzpne v položnem klancu navzgor in potem spusti zopet dol; le malo od tega prevalja pa se odpre čudovit pogled. Morje se pokaže na široko, samo morje, brez otočkov, brez kakrš-

nekoli ograje. Čudovita je ta slika obrežja v Ostendeu; velika cesta preide pravokotno v široko obalo, ki gre na desno in na levo. Obala je široka, zelo široka cesta, tlakovana gladko čez in čez. Ena stran je zastavljena s hoteli.

druga stran pa je popolnoma nezazidana; ob robu ceste je nizek zid za ograjo in spodaj pod zidom šumi morje. Ta obalska cesta je dolga gotovo blizu pol ure in mora se reči, da je čudovito lepa. Na eni strani v vrsti sami hoteli, doma vsi visoke zgradbe, ki gledajo ponosno na morje, mnogi med njimi luksuzne stavbe z mogočnimi balkoni in terasami, obrnjenimi na morje, okrašenimi s palmami. A čudovita je ta promenada. Greš in gledaš ljudi, ki se sprehajajo tod; to je povsem nova publika, staro, mlado in staro, in poškočni otroci vmes, vse elegantno in zdravo, očitno bogato založeno z dobrotami tega sveta. Poslušam govornico; domala vse govori angleški, pa naj je iz Anglije ali iz Amerike; francoskega se sliši razmeroma manj. Ali na publiko bi človek kar pozabil; šum morja je močnejši kot šum sprehajajočih se dolarških in sličnih posestnikov. Precej močan jugozapad je vznemiril morje; visoki, dolgi valovi se poganjajo v enakomernih presledkih proti obrežju in bijejo prekipevajoč ob zidove in skalē, ki molijo izpod njih. Ob ograji so klopi; sediš na nji in strmiš dol v vihrajoče, bele grive, ki se v izzivalnem zaletu podijo, gnani od nepojmljive sile. Malo je lepših stvari, kakor je tale čudovita pesem valov; udarjanje lomečih se grebenov, zamolkel šum s širokega morja in udarci vetra, vse to se zliiva v čudovit, nedoločen šum. Odpočiješ si v njem in pozabiš na vse; dolarjev in sterlingov na oni strani ceste ni več, tudi domovine ni več, niti tujine, vse je samo še eno, je vse in nič.

Grem dalje po obali, ki se je celo še razširila. Naposled preide visok, obzidan breg v široko peščeno plažo; po njej stoje kabine na kolesih in menda na kolesih, da so kot vozički. Plaža je dolga; obalska cesta pa se ob njej nadaljuje še dalje proti jugu.

Obrnem se in grem na drugi konec povesod ista prelepa slika. Na eni strani vrsta visokih hotelov, in pred njimi na trotoarju kavarne, na drugi morje in sredi široka obala, živahna v gibanju tisočev ljudi. Šele daleč na ovinku diga z ogromnim svetilnikom in še dalje morski zatok, širok kanal, segajoč kot klin v notranjost, pristanišče za Ostende. Tu blizu je kopaljšče za navadne zemljane.

In odtod zopet nazaj; tu ob morju bi hodil brez konca; človek si ne želi nikamor proč, ni je stvari, ki bi se zdela bolj vabljiva v tem čudovitem petju morja, valov in vetra.

Gre na večer. Nebo tvorijo ploskvasti oblaki, ki se kot ogromna reka nesejo od jugozapada. Strašno nizko je videti tukaj nebo in kakor da ni prav nič vzbočeno. Iščem zaključka na morju, meje med nebom in vodo; nekaj kakor obli griči se dviga iznad temne gladine. Ali se to vidi Anglija? Nemogoče, mi potrди gospod, angleška obala se ne more videti. Samo oblaki so to. Iznad gladine se je pojavila ladja, počasi plove v velikem loku okrog svetilnika in zavije v mali ostendski pristan. Veter se je ojačil, temneče nebo kakor da se je pod mrak nižalo še bolj in kaplje prično risati temna znamenja po gladkem svetlem tlaku.

Obala se je izpraznila; čas večerje je. Restavracije in kavarne po glavni cesti so polne. Mnogi lokali imajo v izložbenih oknih ali na vratih nabite cenike; tam bere sprehajalec, po čem se lahko večerja in si more solidnost publike in kvaliteto večerje ogledati kar z ulice. Vmes opazim restavracijo po vzoru pariških a prix fixes; tu se večerja po 8 frankov. Človeku se zdí za Ostende neverjetno, zato je tembolj vredno poskusiti.

Solidna, normalna, mi bi rekli meščanska restavracija; pričakoval sem, da bodo v njej samo domačini, recimo uradniki in slično. Pa ni tako; tu govorijo angleško, tam francosko, pri mizi zraven mora biti nordijski jezik, za menoj nekje so očitno Poljaki; tudi rusko sem čul. Vse mize so okupirane; gostje se menjavajo zelo naglo. K moji mizi prisedeta dve misses, sta brez spremstva. In v velikem svetovnem kopaljškem Ostendeu večerja človek zelo dobro in zapravi s pivom in vinom vred 12 frankov, to je 18 Din.

Po večerji zopet križem po mestu. Vse je na ulicah, po glavnih cestah valovi ljudi, da je čudo. Tudi v stranskih ulicah, osobito bliže morju sami hoteli; kamor pogledam, sami napisi hotelov z imeni, da jim morem komaj slediti; vse imenitnejše iz geografije in zgodovine so porabili. Glayne ulice in bližnje stranske žare v svetlobi; vse prodajalne so razsvetljene, a tako močno, da noč sploh ni več noč. Vse prodajalne so odprte in povesod se kupuje ter prodaja, kakor da je semanji dan, — dasi je ura že deset proč. Joj, in kake prodajalne so to, koliko bogastvo! Toliko dragočnosti se ne vidi niti v Parizu na tako bližnjem prostoru; koliko je prodajain z zlatnino in srebrnino in kaj vse vabi tu dolarje ter funte. Pa obleka, svila, čipke.

plašči itd. Pred temi prodajalnami, ki se vrstijo brez konca, spoznaš najbolje, kakšne goste ima Ostende. Povsod ljudje, vse giblje, gleda, kupuje, prodaja, vmes pa luči, mili Bože, koliko luči.

Na Place d'armes igra godba v superlativno razsvetljenem paviljonu. Ves prostrani trg je natrpan z ljudmi; tudi tu se giblje, se sprehaja, gleda, se razgovarja. Okrog in okrog trga zopet same restavracije in kavarne na prostem in za steklom, zastavljene z oleandri, palmami in bogvedi kakšnim zelenjem še; povsod na stotine ljudi in povsod razsvetljeno kakor da je preizkušnja za bajke Tisoč in ene noči. Ostende je zares čudovit ponoči.

Mene pa je zvbilo morje; kako je neki sedaj tam zunaj? Na obali je prav malo ljudi, hoteli so sicer razsvetljeni, a ne premočno; iz nekaterih prihajajo zvoki godbe, tudi jazz je vmes. Ali vidi se, da se je težišče življenja preneslo sedaj drugam.

Grem na morsko stran obale. Veter je postal še močnejši; ni ne hladen ne topel, samo prijeten. Nebo strážno, nizko, oblaki pa so se razmaknili in med njimi viši mesec, lepo srpasti mladi mesec, ki more dati svečave samo za konture bližnjih oblakov. Morje je nemirno. Ali, kaj je to? Gledam čez zid v obalo, kjer je prej butalo valovje ob skale. Tam je sedaj popolnoma mirno in brezoblično, črna ploskev je tamkaj ter sega še daleč v morje. V svitu mestnih luči se slabo odražajo nemirni grebeni valov, ampak samo z nekoliko svetlejšo temo in — šele onstran črne ploskve; še določneje pove to enakomeren šum vode, zamolkel hrup, ki je kakor da prihaja izpod tal. Čudim se, kako da so ostali valovi tam daleč in zakaj jih ni več tu spodaj pod zidom; kakor da so za noč zaprli prostor z velikansko pregrado.

Šele čez čas se spomnim. To je oseka; seveda, kako drugače. Grem dol po stopnicah, ki so na nekaterih mestih izpeljane z obalske ceste na morje. Ona

brezoblična črna ploskev, kjer so pred par urami butali valovi in gnali svoje bele grebene na breg, je zdaj suho peščno morsko dno, kjer se tuintam še pretaka zaostala voda. Ob močnem valolomu grem naprej, na desni in levi je črna ploskev subega morskega dna in spredaj naposled je morje, ob loncu valoloma. Tu je sedaj morska obala; valovi so od popoldneva močno narastli in butajo monotono na plitvi breg, udarjajo čez mogočne skale ob pričetku nasipa ter jih preplavljajo. Nikjer ni živega človeka; odsev luči z obale ne sega sem, samo prav slabotno; črna ploskev je obsvetljena sedaj komaj neznatno. Svetilnik meče spreminjajočo se luč čez nebo, monotono se ponavljajo kretnje velikega reflektorja. Dasi tako blizu živega mestnega trušča, gospoduje tu noč in samota, samo mesec visi še na nebu, pa je skoro da sam potreben svečave. Morje je sedaj še mogočnejše, valovi preplavljajoči v enakomernih presledkih skale, še veličastnejši; tajinstvena sila, ki jih žene iz silne ravnine, izgublja oče se v brezbrežno noč še groznejša in lepša. O, in ta pesem zraven, ta hrupni ritem, kakor da prihaja iz osrčja globin. Kaj mara človek tu za muziko in blešččo razsvetlavo ostendskih ulic; lepše od te je ni. Vse pesmi in povesti o morju razumeš tu, pa še premalo so; vredno je najlepših.

Čas do sem ne sega; mesto se oglašava v daljavi z nedoločnim, enakomernim hrupom. Ko so naokrog zopet svetle ulice in gruče ljudi, je človeku, kakor da bi ga nenadoma prestavili za stotine milj.

Ulice so še vedno žive, dasi se bližamo že sredini polnoči. Tudi stranske ulice so še močno svetle. V bližini pristanišča gre po cesti pijan fant; opoteka se, očitvidno se ga je nalezal temeljito. Odneko od izza kolodvora prihaja pijano petje obilice ljudi; še pozno v noč se čujejo kričeči glasovi skozi odprto okno v sobo.

J.:

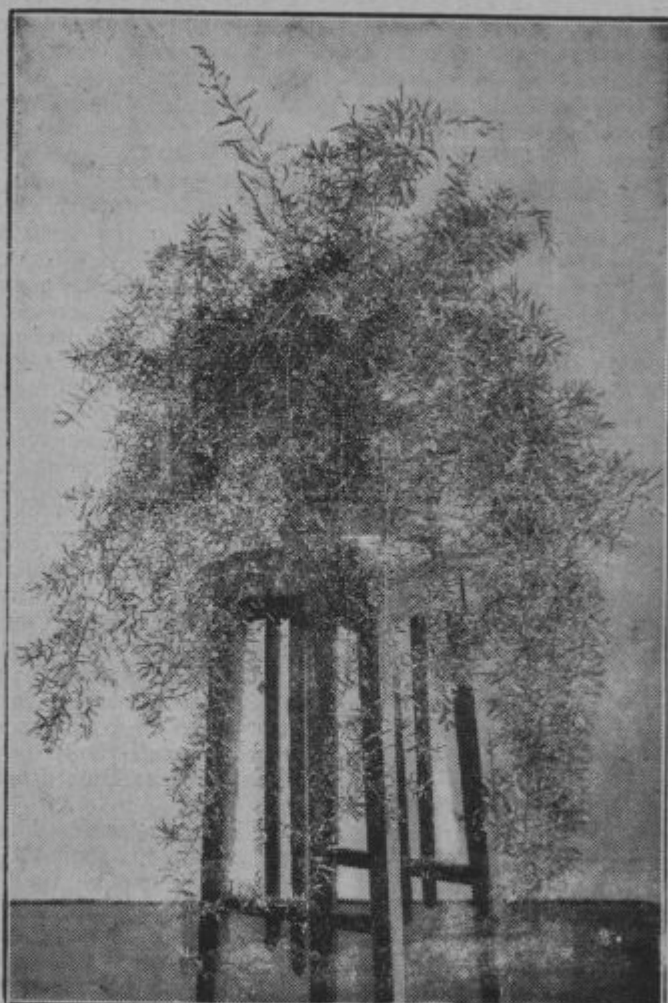
Aspáragus.

To latinsko ime je našim sobnim vrtnarjem, ki ne razumejo latinščine, še najbolj znano. Toda navadno izgovarjajo besedo z napačnim naglasom, pravilno se glasi: aspáragus (s poudarkom na drugem a). Rastlina je sorodna z užitim špargljem ali belušem (aspáragus

officinalis), ki ga kot najfinejšo zelenjad pridelujejo na vrtu in režejo spomladi njegove sočne, debele in bele brste, dokler ne ozele in ne začno stebelati. Aspáragus, ki ga gojimo v sobi, bi torej lahko imenovali po slovensko: okrasni špargelj ali beluš.

Mislim, da ni treba te rastline nikomur še posebej priporočati. Njeno košato, drobno, elegantno in trpežno zelenje na vitkih, dolgih steblih in poganjkih je v sobnem vrtniču nenadomestljivo. Nekateri trgovski vrtnarji goje okrasne šparglje nalašč samo za

negovane starejše rastline se včasih tako razkošatijo, da merijo po 1 m v širino, a viseče, bujno zeleno steblovje doseže po več metrov. Na oknu in tudi zunaj na balkonu Sprengerjev špargelj prav dobro uspeva. Če ga polagoma privadiš na polno svetlobo ter skrbno

Sprengerjev špargelj (*asparagus Sprengeri*).

rezanje; vsaka nevesta že hoče imeti špargljevo zelenje v poročnem šopku.

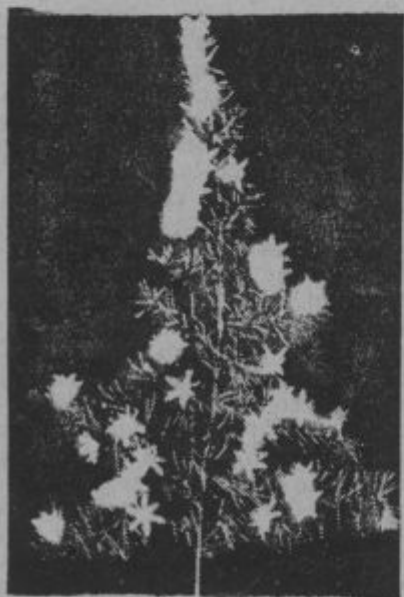
Prvenstvo med lončnimi šparglji zasluži Sprengerjev beluš (*asparagus Sprengeri*). Njegovi krepki poganjki s temnozelenim, igličastim zelenjem se izvrstno podajo na cvetličnih stojalih in v lampicah. V Dresdenu sem videl neko novejšo sorto Sprengerjevega šparglja z belorumenimi poganjki (*asparagus Sprengeri Saxonia*). Dobro

in obilno zamakaš, vzdrži tudi na žgocem solncu. Pozimi ostane lepo zelen tudi v suhem zraku zakurjene sobe, toda moraš ga večkrat popršiti z umetno roso in pregledati, da se ne ugnedijo na njem kaparji in drug mrčes. Je pa boljše, če ga prezimiš v bolj hladnem prostoru.

Ko spomladi špargelj presajaš, vzemi rodovitno, bolj težko prst (kompostnico), ki ji prideneš nekoliko peska. Sta-

rejših rastlin v loncih, ki imajo v premeru zgornje širine že več kot 15 cm, ni treba več presajati; pomagaj jim rajši z obilnejšim gnojenjem.

Sčasoma Sprengerjev špargelj zacvete tudi v sobi, ako se mu dobro godi. Drobnost cvetnje je belo in dehtivo ter napravi lepe, rdeče jagode. V jagodi je črno semensko zrno.

Cvetoča vejica Lutzovega šparglja
(*asparagus Lutzii*).

Asparagus si prav lahko sam vzgojiš iz semena. Najpripravnější čas za setev je koncem zime ali zgodaj spomladi. Vsako zrno dobro pritisni v prst in nekoliko pokrij s peščeno prstjo. Ako dobi dovolj vlage in toplote, vzkali približno v enem mesecu, starejše seme pa potrebuje več časa. Mlade rastlinice večkrat presadiš, na svetlem prostoru v sobi se razvijajo prav dobro. S ponovnim presajanjem dosežeš že v drugem letu močne in košate rastline. Lahko pa razmnožiš špargelj tudi tako, da pri spomladnem presajanju starejše rastline razdeliš, kar ni baš priporočljivo. Gomoljaste tvorbe na koreninah pusti pri miru, ker je v njih nakopičena rezervna hrana.

Krasne rastline za v lampice in na stojala daje *asparagus scandens deflexus* (viseča oblika šparglja plezalca), ki je izredno trdoživ in neobčutljiv. Raste bujno in krepko, starejše, dobro oskrbovane rastline napravijo do 2 metra

dolge poganjke (brez trnkov) z drobnim, gostim zelenjem. Ljubki, zvezdasti cvetki, ki se pri vrtnarski vzgoji prikažejo že v prvem letu, stoje posamič in ne v grozdih. Tudi ta špargelj rad nastavi seme in jeseni z rdečimi jagodami okrašena rastlina te v sobi dražestno iznenadi. Gojiš in razmnožuješ ga kot Sprengerjev špargelj. Pozimi je najrajši v hladni sobi in mu tudi mraz skoraj ne more do živega.

Puhasti špargelj (*asparagus plumosus nanus*) ima najnežnejše, najfinejše iglice. Rastline s košatim, puhastim zelenjem dajejo vrtnarjem najdragocenejši material za rezanje. Le mlajše rastline ostanejo nizke, kakor označuje latinski pridevek «nanus», starejše se pa visoko ovijajo s tenkim steblovjem, ki je spodaj preveč golo. Razmnožiš ga z delitvijo ali pa vzgojiš iz semena. Vrtnarji napravljajo tudi potaknjence, ki se dokaj radi ukoreninijo. Puhasti špargelj je bolj občutljive narave, nego zgoraj navedeni vrsti. Često ga napadejo kaparji; včasih si ne moreš pomagati drugače, kakor da odrežeš vse ušive poganjke.

Odlična novost je Lutzov špargelj (*asparagus Lutzii*). Ta vrsta napravi pokončne, 1—2 m dolge poganjke, ki se ne ovijajo, s finim, gostim, a rahlo nanimanim zelenjem. Dražestno je tudi njegovo bogato cvetje. Odrezane mladice, s cvetjem in brez cvetja, prav dolgo ohranijo svojo svežost. Rastlina

Puhasti špargelj
(*asparagus plumosus nanus*).

je dragocena zlasti za trgovske vrtnarje, kot lončnica v sobi pa je glede občutljivosti podobna puhastemu šparglju. V

stanovanjskih prostorih vsekakor zasluzi prednost Sprengerjev špargelj, ki je že tudi najbolj razširjen.

Fridolin Zolna:

• Moj potopis.

3. Ugodni vetrovi.

Da, vetrovi!

Za vetrove se naša javnost vse premalo briga.

Naše novine, ki so njih širni predali bogato založeni z vsakršno robo za ta in oni svet — o vetrovih ne poročajo nič! Tudi v prosvetnih društvih ni predavanj o vetrovih niti ne kažejo naša damska društva potrebnega zanimanja za nje, nego vihajo nosove, žalibog!, in se obračajo v stran.

Vendar so ugodni vetrovi, je dejal zdravnik, neprimerno važnejši za človeški blagor kakor marsikaj.

Vsakikrat, kadar pride zdravnik, ne vpraša po politiki in literaturi, ampak po vetrovih. To je tisto! Kaj Cankar in fašisti in režija in kubisti! Važni so edinole vetrovi: če bodo ugodno pihali vetrovi, se bodo jadra bela mojega zdravja prijazno napela in bo vožnja gladko potekla in srečno. Če bi pa vetrovje kljubovalo in bi zavladala brezvetrna tišina, tedaj bi lahko nastale usodne krize rodbinske katastrofe in obžalovanja vredne smrtne kose.

Tudi gospod, ki mu je v hiši poverjena težka odgovornost za duše, — kadar mi ga k postelji privede službena not, ne vpraša po duši, nego vpraša najprej: kako kaže veter. Takisto se zanimanje in pobožne želje usmiljenih strežnic sučejo okoli vetrovja in se mi zdi, da blagor duše ni brez zveze s tem značnim pojavom.

In če me prijazno prigovarjanje z vseh strani vzpodbudi in se mi posreči, kamor merijo želje in vprašanja — kako se vsem hvaležno razjasni lice! Reko: zdravje da se javlja, in jim, dobrim dušam, ne bi mogel bolj ustreči ne z Župančičevo poezijo ne s Šekspirjevo dramo.

Hvala Bogu, vetrovi so ugodni in ne kljubujejo! Kar se tega tiče, sem v tej hiši jako priznana osebnost. To zadoščenje imam in mi ga ne more vzeti nobena zavist in kritika in konkurenca in naj se to zabeleži v biografskem leksiku.

Kdor ne verjame, se lahko sam pride prepričati, in ni to puhla samohvala.

Ne rečem: zastran literature in pravopisa se mi lahko marsikaj očita in se mi je tudi v istini očitalo in sem vse požrl.

Kar se pa tiče vetrov, je stvar drugačna. Na svoji strani imam najverodostojnejše priče in veščake in pred vsem svojo lastno zavest in bi me bolelo, če bi mi po krivicí še na tem polju kratili ime in zasluge in slavo.

Kar je res, je res in naj ostane! Na tem polju je moja osebnost nemara res nekaj izrednega in ne tajim, da me to veseli — ne le zaradi mene, ampak zaradi celokupnega naroda. Čigar verni in v ljubezni mu vdani sem sin.

Moji uspehi niso le moji, ampak so naši uspehi in bodo v čast vsemu narodu — to niso mačje solze.

Novine toliko pišejo o Noblovih nagradah. Kdo ve, morebiti kdaj tudi Slovenca doleti nagrada... Na drugih poljih smo bolj šibki; pa se nič ne vé, ali ne bodo upoštevali tudi zasluge na tem polju in ni izključeno, da bi se ozrli name...

Kakor rečeno, to ne bi bile mačje solze.

In bi potem rad žrtvoval par tisočakov za poplave ali potrese ali kake druge, podpore vredne narodne namene in prireditve.

4. Kraj in ljudje.

Kar je boljših potopisov, skoraj noben ni brez kraja in ljudi in je to koristno zaradi poučnosti.

Tudi moj potopis nikakor ni brez, nego me je pot takisto pripeljala v kraj in med ljudi.

Kar se tiče kraja, obstoji kraj, kjer bivam, na okoli iz štirih sten, zgoraj iz stropa, spodaj iz tal — vse vkupe napravlja v skladni celoti dojem sobe.

Zvezo z zunanjim svetom posreduje ta dve okni, a se mi, ležečemu na postelji, razodeva zunanji svet potom raznih zvokov.

V dopoldanskih urah mimo pripoje strumni korak naše hrabre vojske; bojeviti njen »jupajdja jupajda« budi spo-

mine na junaške zmage in utrja vero, da je še bodočnost na svetu.

Ob popoldnevih se pred kapelo onkraj ceste zbirajo priznana grla, da dajo duška svojim mrkim občutkom s pesmijo o Vigredi. Potem je pogreb in okrepcilo.

V nasadih ob kapeli prebiva črni kos. O prvem mraku mu zadoni rumeni kljun. Od Vigredi zna začetnih pet taktov, potem se mu glas prekopicne v lunaški »jupajdija jupajda«. Mislim, da ne bo dolgo in bo tudi črni kos z izrazom posebne hvaležnosti omenjan v ginjenih pogrebnih zahvalah.

Prebivalstvo je v pretežni večini ženskega spola, a se preživlja od dobave in popravljanja človeštva. Je tako miroljubno čudi, da si mu igra nož veliko vlogo.

Vse zatimanje se jim suče okoli domače obrti: klešč, klistirov, operacij, temperature in kapljic. Med njimi kroži marsikak zanimiv spomin. Tako mi je zdravnik povedal sledečo

novest o ogrlici.

Živel je skromen; toda pošten meščan v krogu svojih dveh hčera in silno ga je črvčilo po trebuhu.

Pil je borovničevac in si na trebuh položil vročo opeko — ni mu odleglo in ni.

Prestrašeni hčeri sta pozvali zdravnika. Zdravnik pride, pretipa bolniku srce in obisti in pove: »Nekaj je v trebuhu, kar ne spada vanj, — treba ga odpreti in pogledati noter!»

Pa se je upiral, da ne: skromen da je meščan, take razkošne operacije da niso spodobne za njegov stan niti nima zanje denarja

Hčeri pa nista trenili z očesom. Pri tej priči sta se dali ostriči na »bubi« in izjavili, da bo »bubi« ljubljenemu očetu prihranil težke tisočake; tudi pri obleki da se dá dosti privarčevati zgoraj in spodaj in spred in vzad; tako sta prepričali ljubljenega očeta in res — je pripovedoval zdravnik — še isti večer je bil oče v zavodu in njegov trebuh na operacijski mizi.

Ne, tega ni bil nikdo pričakoval! Komaj mu načno trebuh, se usne iz trebuha kakor grah iz vreče — kar zarožljalo je po fleh; bili so sami žolčni kamni in so jih naštehi dvesto šestnajst.

Za tolikšemu zaklad seveda trebuh ni prava shramba.

Dvesto šestnajst! Bili so prav lepi komadi, nič slabši od biserov. Izročili so jih hčerama za spomin in ko sta čez 14 dni prišli hčeri po veselo zdravega očeta, da ga povedeta domov, že sta se jima okoli skrbno umitih grl svetili dragoceni ogrlici vsaka ogrlica iz sto žolčnih biserov. In koder koli sta se pokazali z očetom in ogrlicama, vse ju je občudovalo niti ni njima in ogrlicama manjkalo resnih snubcev.

Tako ni ostala brez plačila otroška njuna požrtvovalnost!

Šestnajst žolčnih kamenov pa sta pustili očetu, da jih je po mili volji prodajal pri draguljarju, da je imel za kapljo vina.

Bili so res izredno lepi kamni in je bila vsa družina jako srečna in zadovoljna.

In ko je minilo leto, je dedec sam prišel v zavod in se ponudil v operacijo, ako mislijo, da se je nabralo zopet kaj žolčnega kamenja. —

A. B.:

Nekaj o gobah.

Lahko se pogreša srebro in zlato in ljubezni radosti, toda odreči se jedi iz gob, pa je težko
(Prosto po Marcialu.)

Skoraj neverjetno se sliši, da so že stari narodi poznali razmeroma več vrst užitnih gob, kakor pa jih pozna naša povprečna javnost. Gobe sta opevala že Horac in Marcial, Seneca našteva nad 10 vrst gob, ki so dobre, ako se pravočasno pobirajo. O rimskih imperatorjih je znano, da so poleg drugih naslad zelo čislali tudi gobe, posebno ono, ki je dobila po njih tudi ime (ama-

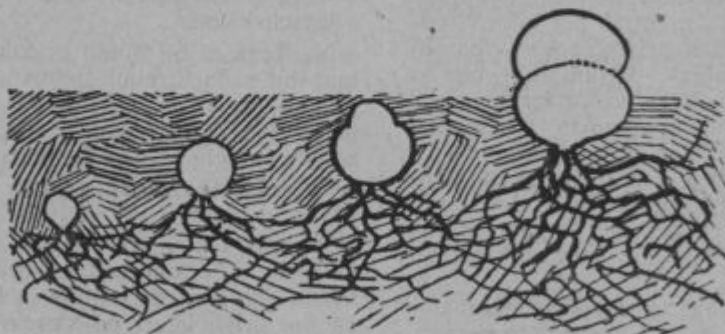
nita caesarea) t. j. cesarska platničarka. Pri nas pravijo tej gobi karželj (ponemčenka iz »Kaiserling«), a pravo ime je blagva, blagovna, knez, dočim je primorska označba »žerdana« poitalijančena.

Da se je začelo v srednjem veku gobarstvo zanemarjati, temu so bili krivi nemški mazači in psevdoučenjaki. Neki nemški zdravnik v 18. stoletju je zapisal: »Ako bi bile gobe boljše in najdragoceneje pripravljene, storite pametno, ako jih vržete na gnoj.« — Najstarejši nemški botanik

Weimann je izdal leta 1745 veliko knjigo o rastlinstvu, kjer je površno obravnaval tudi gobe, toda njemu so bile strupene vse črne, pepelnaste, rdeče, pikaste in krpaste gobe. Sploh je Weimann trdil, da se gobe nalezejo strupa od kač, krastač in drugih strupenih živali, nadalje od mlakuž in gnojnih jam

ti pestiče, prašnike in cvetne liste, a poglavje o gobah, ki je vsekakor najvažnejši del botanike, pa smo preskočili s profesorjevo opazko: »Gob imamo več vrst, nekatere so uporabne, druge pa so strupene.«

Naš prvak prirodopisja pok. Fr. Erjavc, ki je poznal sleherno bilko in naj-

Slika 1.

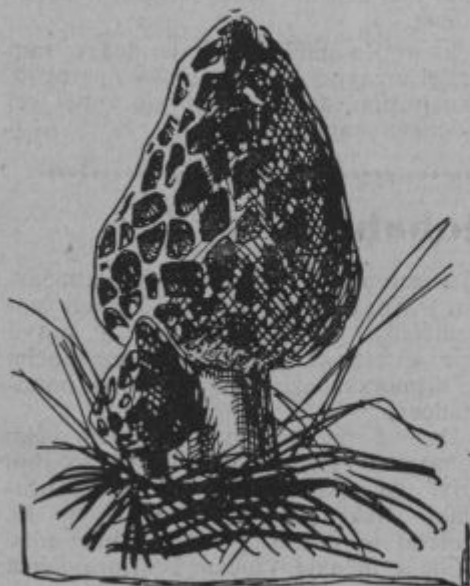
vsled izhlapevanja. Toda kaj bi se zgražali nad nevednostjo srednjega veka, saj so še nas v šoli učili, da so strupene vse tiste gobe, ki prerezane ali pretrgane počrniijo, ki izločajo mleko (sok), ki med kuhanjem počrniijo srebrno žlico.

Koliko pa izve naša srednješolska mladina o gobah? Pri študiju botanike smo si morali pridobiti vso učeno navlako v nemškem in latinskem besedilu, pri vsakem cvetu smo morali našteva-

neznatnejšega polžka, tudi ni imel jasnega pojma o gobah oziroma jih sploh ni znal razločevati. V svojih razpravah »Iz popotne torbe« (Letopisi Sl. M.) je navedel celo vrsto zanimivih imen gob, kakor: kolesnice, koromačnica, opolzlika, podčrnka, podhrastnica, ujedka itd., toda zraven imena je pripomnil: »tako pravijo na Vipavskem (na Tolminskem) neki gobi«. Naš učenjak je imel brezdvomno dotične gobe pri rokah, toda poznal jih ni, drugače bi bil zapisal vsaj latinsko ali nemško ime.

Ni pretirana trditev, da so gobe najvažnejši del rastlinstva, ker ob splošnem poznavanju in pravilni eksploataciji bi lahko donašale ogromno premoženje, vrhu tega pa še mnogo zalegle v splošni ljudski prehrani in v gospodinjstvu sploh. Pri tem pa je treba še upoštevati, da vsaka druga hranilna rastlina zahteva pridelovalne skrbi in stroške, dočim so gobe tako rekoč dar božji tudi za reveža.

V državah, kjer je poznavanje in izkoriščanje užitnih gob splošno n. pr. v Franciji, Švici, Češkoslovaški, Italiji so že pred svetovno vojno donašale gobe milijone. Švica je dobivala povprečno po 45 milijonov zlatih frankov, Francija pa celo nad 300 milijonov na leto. Seve se v Franciji goje na umetni način velikanske množine žlahtnih gob (šampinjoni.) Samo v okolici Pariza jih vzgojijo do 25.000 centov na mesec, a to skozi celo leto. V goratih delih Češkoslovaške, Bavarske in Saksonske tvo-

Slika 2: Koničasti mavrah.

rijo gobe glavno prehrano revnemu prebivalstvu. Razen drugih posušenih in konzerviranih gob se založijo ondodni prebivalci za vso zimo posebno s štorovkami, ki rastejo tudi pri nas po starih panjih in koreninah v velikih množinah. Vlože jih cele sode v kis, kakor pri nas zelje in repo.

Odkar se je pričelo pri nas večje zanimanje za gobe, je tudi izvoz suhih gob močno narasel. Zadnja leta se je samo iz Slovenije izvozilo povprečno za 25 milijonov Din suhih gob na leto. Ako bi tudi naše južne pokrajine znale izkoriščati gobarstvo vsaj v istem razmerju kot v Sloveniji bi naša država lahko dobivala najmanj 200 milijonov Din na leto za eksportne gobe.

Slika 3: Užitni mavrah.

Naši javnosti je še malo znano, kako se gobe plodijo in da jih je mogoče zasejati na ugodna tla. Ko goba doraste, napravi ogromno množino prahu podobnega semena (trosi). Trosi so zelo lahki in trpežni. Nahajajo se pod klobukom pri cevastih in lističastih gobah pri smrčkih (mavrahi) in hrčkih v jamicah vrh klobuka, pri prašnicah in gomoljikah pa sredi ploda. Ko seme dozori in izpade, ga raznaša vsaka lahna sapica na daljave in ako pade na ugodna tla (razkrojine rastlinstva, ker vse gobe so zajedalke), vzkljuje in napravi plitvo pod zemljo vlaknasto-steljko, podobno pajčevini (podgobje, lat. myce-

lium, nem. Pilzlager). Konci teh vlaken se zajedajo v razkrajajoče se rastlinske predmete, na križiščih pa se razvija plod, dokler ne prodre iz zemlje kot mlada goba. (Glej sliko 1.)

Glavna doba za gobe je jeseni (avgusta do novembra), zato prinesemo pozneje razpravo o najvažnejših užitnih in strupenih gobah, o pravilnem nabiranju, rezanju, sušenju, o konzerviranju (vlaganju v kis), o pripravljanju ekstrakta in gobjega praška.

Slika 4: Kapčasti mavrah.

Pomladanska sezona za gobe se pričinja že meseca aprila (v posebno ugodni pomladi celo marca), ko prodre na dan okusni smrček (mavrahi). Smrčkov imamo več vrst. Pri nas je najčešče dobiti *koničasti* ali *šiljasti* smrček (*morchella conica* — glej sliko 2), ki je črnkastorjave barve s podolgastimi jamicami po vrhu klobuka. Rase po peščenih pašnikih, ob njivah in po peščenih iglastih gozdih ter je izvrstna goba sveža in suha. — Drugi smrček v naših krajih, toda redkejši, je *užitni smrček* ali *preslica* (*morchella esculenta* — glej sliko 3), ki je dosti večji in na temenu zaokrožen. Barve je rumenosive ali bledorjave. Še redkejši je tretji: *kapčasti* ali *turški smrček* (*morchella rimosipes* — glej sl. 4), ki je med vsemi najmanjši. Barve je olivno zelene. Klobuk ima obliko oreha ali male čebule.

P. V. B.

Francoščina za samouke.

Metoda jezikovnega pouka na praktični podlagi.

18

contre⁴⁴ une crise⁴⁵ dont⁴⁶ ils souffrent⁴⁷
tous.⁴⁸

(Le Matin, 24. 11. 1926.)

⁴⁴ (kōtr) proti, zoper
⁴⁵ (k iz) kriza, opasno stanje
⁴⁶ (dō) od katere, radi koje
⁴⁷ (i-sufr) trpi o
souffrir (sufrir) utpeti
⁴⁸ (tus) vsi

27.

Une crise¹ ministérielle² en
Yougoslavie

M. NINTCHITCH
démissionne³

Son geste⁴ est une protestation⁵
contre⁶ la signature⁷
de l'accord⁸ italo-albanais⁹.

BELGRADE, 7 décembre. — Le
ministre des Affaires étrangères¹⁰, M.
Momičilo Nintchitch, a remis¹¹ hier
soir¹² au président du Conseil¹³, M.
Ouzounovitch, sa démission¹⁴ expli-
quée¹⁵ par la lettre¹⁶ suivante¹⁷:

Comme¹⁸ ministre des Affaires étran-
gères¹⁰, j'ai imprimé¹⁹ à notre politi-
que²⁰ extérieure²¹ le cours²² que²³ j'ai
jugé²⁴ le plus favorable²⁵ aux intérêts²⁶
de mon pays²⁷. Cette politique²⁰ était²⁸
basée²⁹ sur des accords³⁰ réciproques³¹
qui³², de ma part³³, ont été loyalement³⁴
observés³⁵.

Dernièrement³⁶, il s'est passé³⁷ un
fait³⁸ qui a ébranlé³⁹ la conviction⁴⁰
sur laquelle⁴¹ j'avais fondé⁴² cette
politique.

C'est pourquoi⁴³ j'ai l'honneur⁴⁴,
Monsieur le Président, de vous in-
former⁴⁵ que⁴⁶ je donne⁴⁷ ma démis-

¹ (kriz) kr za
² (in sterjal) ž. ministrska
m. ministériel (ministerjal)
³ (demisjōn) poda ostavko
démissionner (demisjōne)

⁴ (žist) kretnja
⁵ (pōstastajō) ugovor, protest
⁶ (kōtr) proti, zoper
⁷ (sinj tür) podpis
⁸ (akor) dogovor, pogodba
⁹ (italo-albane) italijansko-albanski
¹⁰ (de-zafir-zetrōžer) za zunanje zadeve
¹¹ (a-rami) je izročil
remettre (ram-tr) nazaj dejati, izročiti
¹² (ur-swar) včeraj zvečer
¹³ (o-prezidō-dū-kōisij) predsedniku (ministrske-
ga] sveta, ministrs čmu
predsedniku
¹⁴ (dem sjō) ostavka; gl.⁹
¹⁵ (ekslike) razložena
expliquer (eksplike) razjasniti, raztolmačiti
¹⁶ (litr) pismo
¹⁷ (sūvat) ž. sledeča, naslednja
m. suivant (sūivā) slediti
suivre (sūivr) slediti
¹⁸ (kōm) kot
¹⁹ (ž-e-ž rtme) sem vtisnil
imprimer (žpr me) vtisniti, tiskati
²⁰ (a nōtr-politik) naši politiki
²¹ (ekst rjōer) ž. zunanja
m. extérieur (eksterjōer) tük
²² (kō) katerega, ki ga
²³ (ž-e-žūže) sem smatral
juger (žūže) soditi, smatati
²⁴ (favorabl) ugoden, -na
²⁵ (o-zžiter) v korist, v prid
²⁶ (dō-mō-pai) moje domo-
vine
²⁷ (ete) je bil, -a
²⁸ (b ze) osnovana
baser (baze) opirati, osnovati
²⁹ (sür de-zakor) na pogodbe; gl.⁹
³⁰ (resiprōk) medsebojne
³¹ (ki) ki, kateri, -e
³² (dō-ma-par) z moje strani
³³ (lwajalma) pošteno
loyal, -e (lwa'al) zvest, pošten
³⁴ (o iserve) izpolnjeni
observer (ōpsrve) izpolnjevati, ravnati se po
³⁵ (dānjermā) zadnj č
³⁶ (il se-pase) se je zgodilo
se passer (sō pase) zgoditi se
³⁷ (fe) dogodek
³⁸ (b anier (ebralē) pri tresti, omajati
³⁹ (kōviksjō) prepričanje
⁴⁰ (la-el) kar ra
⁴¹ (žav-fōde) sem bil osnoval
fonder (fōde) ustanoviti
⁴² (se-purkwa) radi tega
⁴³ (lōnōer) čast
⁴⁴ (dō-vu-zžif me) vaš obvestiti, poučiti
⁴⁵ (kō) da
⁴⁶ (žō-d m) dam